

pedig biztosan megvannak a vizsgált mű lapjain.

Elrejtett ember – ezt az elemet találjuk még a címben, nem utolsó sorban olvasási használati utasításként, vagy csak ajánlatként. „Javallatként”, stílszerűen szólva. Hát igen, minden ember rejtély. Feloldhatatlan rejtély mégpedig, ezt leginkább közeli hozzátartozónk halálakor, halála után tapasztaljuk meg. Nincs kulcsunk egymáshoz, de talán még mindig inkább van másokhoz vagy a Másikhoz, mint önmagunkhoz. Mert a másik emberrel szemben legalább a nyomozás, a kutakodás, a fejtorés racionális és többé-kevésbé tárgyilagos analízisét alkalmazni tudjuk. De magunkban még a kitálációval szemben is védtelenek vagyunk adott esetben. Ez talán a regény legáltalánosabb tétele-tanítása, legfőbb erkölcsi hozadék. Ezért, ebben igazán emberi ez a mű. Mert én-regény. És mindenkié. A benne rejlő lírai bensőségesség, a személyiség(ek) filozófiai szintű megalkotása, megkonstruálási képlete alapján.

Hogy például – szoros cselekményszinten – különböző felekezetek akár istentiszteleten is békében meg tudnak itt félni egymással (példaként? ugyan már!), az csak tékozló ráadás.

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(*Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2003,*
258 oldal, 1960 Ft)

JONATHAN SAFRAN FOER:

Minden vilángol

„Lementem a Brod partjára [...]. A vízben apám arcát láttam, és az az arc az ő apjának arcát, és így tovább és így tovább, visszafele tükröződve egészen az idők kezdetéig.” Ezekkel a szavakkal idézi fel álmát (tegyük rögtön hozzá: *visszatérő* álmát) az apró ukrajnai zsidó falucska, Trachimbrod egyik lakója. A folyó végigkanyarog a fiatal amerikai szerző, Jonathan Safran Foer regényén: innen bukkan elő (még csecsemőként) hősének „ük-ük-ük-ükanya” 1791-ben, és itt talál menedéket nagyapja 1942 vérzivatarában. Trachimbrot a felszínre veti, majd elsodorja a részvételenül hömpölygő történelem. A család kései sarja, J. S. Foer (a névazonosság nyilván nem a véletlen műve!) mégis megkísérli a lehetetlent: az Egyesült Államokból Ukrajnába indul, hogy visszatérjen az „idők kezdetéig”, és papírra vesse felmenőinek történetét. Az azonban már kezdettől fogva kétséges, hogy sikerül-e megpillantania valakit a múlt (víz)tükrében – hacsak nem önmagát...

A *Minden vilángol* kifejezetten „ravasz” alkotás. Bár minden mondata mögött ott lappang a póre (ki nem mondott? kimondhatatlan?) tragédia, elsőként mégis fanyar humorával fogja meg olvasóját. Jonathan kudarcra ítélt kutatásának

történetét tolmácsa, Aleksz beszéli el, aki kitartó, de egyenlőtlen küzdelmet folytat az angol nyelvvel. Kommentárjai nyomán megelevenednek a posztszovjet Ukrajna különös figurái, s az olvasó egy idő után már azon sem csodálkozik, hogy az „expedíció” sofőrje (egyébként Aleksz nagyapja) csak vakvezető kutyájának társaságában hajlandó útnak indulni. A botcsinálta narrátor azonban jóval több, mint a komikum kiapadhatatlan forrása: az utazás nagy hatást gyakorol Alekszre, s a felelőtlen fiatalember a szemünk előtt járja be a felnőtté válás rögzös útját. A sors (vagy inkább az író) fintora, hogy míg Jonathan hiába próbál őseinek nyomára jutni, addig Aleksz, ha megkésve is, de „rátalál” saját nagyapjára. Erre a (szellemi értelemben vett) találkozásra is rávetül azonban a fel nem dolgozott múlt hetedízíglén kísértő árnyéka.

A regény tehát Aleksz (fejlődés)regénye. Legalábbis az *egyik* regény; a *Minden világgal* ugyanis két szövegtörzset illeszt össze, amelyek egyike Aleksz, míg a másik Jonathan tollából való. Jonathan, a reménybeli szépíró, szembesülvén a gyökerekhez való visszatérés fájdalmas lehetlenségével, igen kézenfekvő megoldáshoz folyamodik: maga alkotja meg az elveszett családtörténetet. Írásában százötven év eseményeit örökíti/teremt meg, kezdve a folyóbból érkezett kislánnyal, aki a bánat

613 formáját képes megkülönböztetni, és lezárva nagyapjával, akit legalább ugyanennyi asszony fogadott kegyeibe. A varázslatos történet újból életre hívja a trachimbrodi generációk kérészéletű örömeit, öncsalásait és csalódásait, beteljesületlen vágyait. A két szöveg sajátos kölcsönviszonyban áll egymással. Aleksz maga is olvassa Jonathan készülő regényét, sőt időnként meg is rója szerzőjét, amiért nem ajándékozta meg családtagjait azzal, ami életükben nem adatott meg nekik – egy kis békével és boldogsággal. A fikatív világot azonban magához vonzza a rideg valóság gravitációs ereje; Jonathan kitartóan halad a végkifejlet megmásíthatatlan iszonyata felé.

A „fikatív” Jonathan Foer sorai nem írhatják felül a történeteket; a „valódi” Jonathan Foer kifinomult nyelvi játékaival és elbeszélői megoldásai nem ellensúlyozhatják (nem is kívánják) regényének központi mondanivalóját. Szembenézhetünk-e a jelent és a jövőt mérgező múlttal? Vajon nem vezet-e további tragédiákhoz ez a szembenézés? Bár Trachimbrod pusztulása túlmutat önmagán, és az emberi kegyetlenség tértől és időtől független voltára világít rá (Aleksz szavaival élve: „tonnányi történet, tonnányi történik e percben is, ahogy tonnányi fog történni a jövőben”), mégis bízunk kell abban, hogy van válasz a fenti kérdé-

sekre. Hogy ne lépünk még egyszer ugyanabba a folyóba.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította Dezsényi Katalin, *Ulpius-ház*
Kiadó, Budapest, 2003, 390 oldal, 2480 Ft)

UMBERTO ECO:

Baudolino

Umberto Eco, korunk népszerű regényírója, publicistája és szemiotikaprofesszora újabb történetfolyamatát veheti kezébe az olvasó. A fraschetai parasztfiú, Baudolino elbeszéléséből kikerekedő nagyszabású történet szervesen illeszkedik Eco nagyregényeinek sorába: történelmi hűséggel adagolja kedvenc középkorának ismert és homályos részleteit, filozófusi bátorsággal vág bele a Szentháromság körül kicsúcsosodott teológiai viták és szakadások ismertetésébe, és regényírói könnyedséggel fűzi össze a szorosan vett cselekményt a roppant mennyiségű tényanyaggal.

Amint felcspajuk a vaskos kötetet, Baudolino igencsak kezdetleges, nehezen olvasható írásgyakorlatába ütközzünk. Az első tíz oldalon magába szippantja az olvasót e kihívásként is felfogható iromány, amely a talján mester és a fordító csalafintaságát egyaránt dicséri.

Amint továbblapozunk, a viharos 13. században találjuk magunkat. A keresztes háborúk történetében nem először fosztják ki és égetik föl Bizánc városát. A hódítók e szörnyű pusztítása közepette találkozik Baudolino Nikétasz úrral, és biztonságos helyre menekíti őt a feldúlt városban. Amíg várják, hogy a rettenet elmúljon, Baudolino mesélni kezd, hiszen Nikétasz történetíró, ő pedig elveszítette élete történetét, és tőle várja a segítséget a visszaszerzéséhez.

A főhőst gyermekként vette magához Rótszakállú Frigyes, a Német-Római Birodalom császára, ő küldte Párizsba tanulni, és ettől kezdve életének minden mozzanatáért neki tartozott köszönettel. Baudolino apjaként tisztelte és őszintén szolgált a császárt, mégis úgy tűnik, hiába minden igyekezet, a bűnössé válás elkerülhetetlen. Beleszeret mostohaanyjába, fájdalmas küzdelem azonban meghozza az eredményt: nem esik folt Beatrix becsületén. Szeretett Frigyesét a csatatéren hagyott élettelen testek alól halássza ki, de hiába menti meg fogadott apja életét és vigyázza gondosan álmát, a császár meghal. A részletek természetesen homályban maradnak, de csak egy ideig.

Baudolino kontinenseket meghódító utazását a távoli, de szintén keresztény János pap országának megtalálása motiválja. *A tegnap szigete* című műhöz hasonlóan itt is a fikció talajá-